

11. Kutsenko V. (2016). Administratyvno-pravovyi status Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy [Administrative and legal status of the State Judicial Administration of Ukraine]: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupeniu kandydata yurydychnykh nauk: 12.00.07. Kyiv. 223 p. [in Ukrainian].
12. Marchenko N. (2007). Obshchaia teoriia gosudarstvo i prava [General theory of state and law]. Akademicheskii kurs v trekh tomakh. Moskva: Norma. T. 2. 804 p. [in Russian].
13. Meskon M.Kh. (1998) Osnovy menedzhmenta [Management Basics]. Per. s angl. M.Kh. Meskon, M. Albert, F. Khedouri M.: Delo. 800 p. [in Russian].
14. Nikolaichuk S. (2015). Administratyvno-pravovyi status Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy [Administrative and legal status of the National School of Judges of Ukraine]: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.07. Kyiv. 182 p. [in Ukrainian].
15. Petrukhin I. (2000). Problema sudebnoi vlasti v sovremennoi Rossii [The problem of the judiciary in modern Russia]. *Gosudarstvo i pravo*, № 7. pp. 15–21. [in Russian].
16. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia funktsionalnoho obstezhennia orhaniv vykonavchoi vlady [On approval of the Procedure for conducting a functional inspection of executive bodies]: Nakaz Holovderzhsluzhby Ukrainy vid 29.07.2005 r. № 189 (vtrata chynnosti). [in Ukrainian].
17. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia posadovykh instruksii derzhavnykh sluzhbovtziv katehorii “B” ta “V” [On approval of the Procedure for development of job descriptions for civil servants of categories “B” and “C”]: Nakaz NADS vid 11.09.2019 r. № 172-19. [in Ukrainian].
18. Pro sudoustrii i status suddiv [On the judiciary and the status of judges]: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016. № 1402-VIII. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2016. № 56. [in Ukrainian].
19. Senchenko N., Prorochenko V. (2019). Vyshcha rada pravosuddia yak orhan, shcho zdiisniuie zabezpechennia diialnosti sudiv v Ukraini [The High Council of Justice as a body that ensures the activities of courts in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*, № 3. pp. 69–73. [in Ukrainian].
20. Serdiuk V. (2011). Aktualni pytannia diialnosti aparativ vyshchykh spetsializovanykh sudiv u konteksti sudovoi reformy [Current issues of the activity of the staff of higher specialized courts in the context of judicial reform]. *Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva*. № 1. pp. 27–37. [in Ukrainian].
21. Stryzhak A. (2005). Derzhavne upravlinnia zabezpechenniam diialnosti sudiv zahalnoi yurysdyksii [State management of ensuring the activities of courts of general jurisdiction]: avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupeniu kandydata yurydychnykh nauk: 12.00.07. Kyiv. 27 p. [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.3.39>

TEORETYCZNE PODSTAWY BADANIA I WYKORZYSTANIA ŚLADÓW ZAPACHOWYCH PODCZAS DOCHODZENIA WYKROCZEŃ KARNYCH

Volodymyr Yashchuk

kandydat na stopień naukowy doktora filozofii

Katedry Kryminalistyki i Medycyny Sądowej

Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-7610-3319

e-mail: volkvsh77@ukr.net

Adnotacja. Badanie i wykorzystanie śladów zapachowych w dochodzeniu wykroczeń karnych na obecnym etapie nie było przedmiotem odrębnych badań w literaturze naukowej, a kształtowanie teoretycznych podstaw tej działalności określiło cel artykułu naukowego. Zestaw narzędzi metodologicznych jest wybierany z uwzględnieniem celu, specyfiki obiektu i przedmiotu badań. Wyznacznikiem jest ogólna dialektyczna metoda naukowego poznania zjawisk, a także ich powiązań z praktyczną działalnością badacza, specjalisty, biegłego w dochodzeniu wykroczeń karnych. Wśród specjalnych metod badawczych stosuje się następujące: porównawczo-prawną; historyczno-prawną; systemowo-strukturalną. Przeprowadzone badania wykazały, że problemy badań i stosowania śladów zapachowych w identyfikacji, ujawnianiu, dochodzeniu, zapobieganiu wykroczeniom karnym były przedmiotem zainteresowania naukowców, praktyków zarówno Ukrainy, jak i innych państw świata.

Słowa kluczowe: ślad zapachowy, odorologia, badania, wykorzystanie, wykroczenie karne, nauka.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF RESEARCH AND USE OF SMELL TRACKS DURING INVESTIGATION CRIMINAL OFFENSES

Volodymyr Yashchuk

Postgraduate Doctoral Degree Seeker at the Department of Forensic Science and Medicine

National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-7610-3319

e-mail: volkvs77h@ukr.net

Abstract. The study and use of odor traces in the investigation of criminal offenses at the present stage has not been the subject of a separate study in the scientific literature, and the formation of the theoretical foundations of this activity has determined the purpose of the scientific article. Methodological tools are selected taking into account the purpose, specifics of the object and subject of research. The general dialectical method of scientific knowledge of the phenomena, and also their communications with practical activity of the investigator, the expert, the expert during investigation of criminal offenses is defining. Among the special research methods used are the following: comparative law; historical and legal; system-structural. Studies have shown that the problems of research and use of odorous traces in the detection, detection, investigation, prevention of criminal offenses have been the focus of scientific practitioners in Ukraine and other countries.

Key words: olfactory trace, odorology, research, use, criminal offense, scientific.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Володимир Яшук

здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-7610-3319

e-mail: volkvsh77@ukr.net

Анотація. Дослідження та використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень на сучасному етапі не було предметом окремого вивчення у науковій літературі, й формування теоретичних основ зазначеної діяльності визначило мету наукової статті. Методологічний інструментарій вибрано з урахуванням поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. Визначальним є загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ, а також їх зв'язків із практичною діяльністю слідчого, спеціаліста, експерта під час розслідування кримінальних правопорушень. Серед спеціальних методів дослідження використано порівняльно-правовий, історико-правовий, системно-структурний. Проведені дослідження засвідчили, що проблеми дослідження й використання запахових слідів у виявленні, розкритті, розслідуванні, запобіганні кримінальних правопорушень перебували у центрі уваги вчених-практиків як України, так й інших держав світу.

Ключові слова: запахівий слід, одорологія, дослідження, використання, кримінальне правопорушення, науковість.

Вступ. Розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах вимагає використання широкого кола джерел слідової інформації, залучення результатів їх дослідження до доказування у кримінальному провадженні. Йдеться про нові джерела слідової інформації, зокрема сліди звуку, електронні сліди, молекулярно-генетичні сліди. Ці та інші обставини обумовлюють нові завдання криміналістики, яка, використовуючи останні досягнення природничих і технічних наук, пристосовує їх до вирішення окремих завдань розслідування кримінальних правопорушень, трансформує їх у криміналістичну практику.

Основна частина. Давно відомими, але недостатньо дослідженими є сліди запаху. Сьогодні вчені й практики почали звертати особливу увагу на дослідження слідів запаху задля їх використання під час розслідування кримінальних правопорушень. Однак варто констатувати низку проблемних питань, які перешкоджають ефективному використанню запахових слідів під час кримінального провадження. Так, ними є недоліки нормативно-правової регламентації порядку виявлення, дослідження та використання запахових слідів, відсутність методики судово-експертного дослідження запахових слідів, брак практичних рекомендацій щодо роботи із запаховими слідами.

Проблематика має комплексний характер, адже до роботи із запаховими слідами під час розслідування кримінальних правопорушень за допомогою залучення комплексу методів, засобів, прийомів діяльності, залучається досить широке коло суб'єктів. Це слідчі, які здійснюють кримінальне провадження; спеціалісти, які залучаються до вирішення окремих завдань, а саме працівники кінологічної служби та інспектори-криміналісти Національної поліції України, експерти Експертної служби МВС України, які проводять судово-odoroлогічну експертизу, висновок якої є важливим джерелом доказів у кримінальному провадженні. Окрім того, запахіві сліди є предметом лабораторного (інструментального) дослідження, одорологічної вибірки, що здійснюється із залученням собак-детекторів.

Однак для ефективного вирішення поставлених завдань слід сформувані обґрунтовані теоретичні засади, які будуть запорукою дотримання принципів законності та науковості під час правозастосування.

Метою статті є висвітлення теоретичних основ дослідження та використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Питання роботи із запаховими слідами під час кримінального провадження розкриті у працях В.Д. Басая, П.Д. Біленчука, В.О. Гусевої, А.О. Кириченка, М.В. Салтевського, М.М. Транасєва, В.І. Шиканова.

Однак у наукових працях переважно розкривалися аспекти предмета й місця одорології в системі криміналістики та інших наукових знань. Також пропонувалися окремі методичні вказівки, які не вирішують повною мірою проблеми роботи із запаховими слідами. Водночас теоретичні засади та практичні рекомендації щодо роботи із запаховими слідами й використання результатів їх дослідження під час кримінального провадження на нинішньому етапі розвитку законодавства, науково-технічного прогресу, правоохоронної практики не отримують свого належного висвітлення.

Матеріали та методи досліджень. Окреслена проблематика обумовлює широкий підхід до методології дослідження та використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень. Методологічний інструментарій вибрано з урахуванням поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. Визначальним є загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ, а також їх зв'язків із практичною діяльністю слідчого, спеціаліста, експерта під час розслідування кримінальних правопорушень. Серед спеціальних методів дослідження використано порівняльно-правовий (під час аналізу положень нормативно-правових актів, наукових категорій); історико-правовий (зادля розкриття наукових поглядів на окремі проблемні питання); системно-структурний (зadля формулювання завдань, які вирішуються внаслідок дослідження й використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень).

Результати. Запахові сліди викликають дослідницький інтерес в усьому світі. Останнім часом криміналістична одорологія як наука про вилучення, зберігання й використання запахової інформації під час розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень перебуває у центрі уваги вчених та практиків України. Між тим у сучасній криміналістичній літературі дослідженню запахових слідів приділяється досить мало уваги. Названі обставини, а також недостатнє техніко-криміналістичне забезпечення, відсутність достатнього досвіду роботи із запаховими слідами створюють серйозні труднощі для ефективного впровадження одорологічних засобів, методів, прийомів діяльності у повсякденну практику правоохоронних органів.

Криміналістичне дослідження та використання запахової інформації відоме з давніх часів. Протягом багатьох століть в Індії існувала особлива каста слідопитів – «кхоев». Це були перші «обізнані люди», які спеціалізувалися на розшуку злочинців за їх слідами. На іншому континенті, в Австралії, аборигени на відстані півтора кілометра могли відчуті запах розпаленого вогнища й диму (Катона, Кертес, 1982: 60–65).

Історія криміналістичного дослідження запахових слідів є тривалою та різноаспектною, і з давніх-давен були помічені унікальні здібності деяких тварин, комах та інших істот розрізняти за запахом своїх представників. Особливий інтерес викликало тонке нюхове чуття собак, їхнє вміння переслідувати за запаховим слідом свою здобич. Ці природні здібності тварин використовували мисливці. З плином часу нюхові здібності собак почали отримувати своє застосування в інших сферах суспільного життя. Вченими встановлено, що у собаки за ступенем розвитку органів чуття перше місце посідає нюх, друге – слух, а третє – зір (Кисин и др., 1983).

Важко встановити точну дату, коли правоохоронні органи розпочали використовувати одорологічну інформацію для виявлення, розкриття, розслідування, попередження злочинів. Однак відомо, що у 1986 році з ініціативи австрійського криміналіста Ганса Гроса вперше була створена служба собак, навчених нести патрульно-постову службу (Салтевский, 1976: 6).

Систематично вивчалися здібності людей, які могли визначити запахові сліди. Відомі випадки надзвичайних можливостей людини розпізнавати низькі концентрації запахів.

З розвитком суспільних відносин, системи права держав формувалися перші акти кримінального та кримінального процесуального права, що закріпили поняття злочинності діяння, його кримінальної караності та процедури здійснення кримінального провадження.

Діяльність із вчинення злочинів піддавалася кількісним та якісним змінам, удосконаленню засобів і методів злочинної діяльності. Ця обставина обумовила нові напрями для пошуку правоохоронними органами нових засобів, методів і прийомів виявлення, фіксації та використання криміналістично значимої інформації. Це також стосується вивчення слідів запаху.

У 60-ті роки у вітчизняній криміналістиці визначилися такі три основні напрями використання запаху:

- розшук особи, що вчинила злочин, за її запаховими слідами;
- відшукання предметів злочинного посягання чи предметів, що можуть бути визнані речовими доказами й володіють індивідуальним запахом злочинця чи потерпілого;
- встановлення групової приналежності джерела походження твердих, рідких та сипучих речовин, що мають властивості запаху.

У перших двох напрямках використовувалися спеціально підготовлені службово-пошукові собаки, у третьому – інструментальні методи. Водночас продовжувалися дослідження як за напрямом отримання нових технологій інструментального дослідження запахів, так і у сфері удосконалення методів використання здібностей тварин.

Подією у науковому житті стала розробка у 1965 році методу використання слідів запаху людини, який був названий авторським одорологічним методом (Безруков и др., 1965: 74). За допомогою так званого приладу для вибірки запахів у вигляді шприца із слідів людини разом із повітрям закачувалися молекули її запаху, концентрація яких у декілька разів підвищувалася у скляній ємності. Останню герметично закривали, і, коли у справі з'являвся підозрюваний, відповідно до процедури, відкривали й давали понюхати службово-розшуковому собаці, який використовувався для пошуку людини за слідами запаху на місцевості. Собаці-детектору давали команду на пошук підозрюваного чи його речей, які пред'являлися серед інших завідомо непричетних до справи об'єктів.

З часом удосконалилася можливість консервації і тривалого криміналістичного використання запаху людини. Цим був здоланий бар'єр часу, який обмежував у минулому ефективність роботи службово-розшукового собаки за «гарячими» запаховими слідами приблизно добовим строком з моменту утворення останнього. Поступово у криміналістиці, зокрема криміналістичній техніці, виокремився новий напрям – криміналістична одорологія.

Наукові основи криміналістичної одорології були сформовані вченими-криміналістами.

Так, перші наукові та навчально-методичні праці були підготовлені вченими Радянського Союзу у 1970–1980-х роках. Це напрацювання Р.С. Белкіна, І.Ф. Крилова, М.М. Тарнаєва, В.І. Шиканова. Значний внесок у дослідження запахових слідів був зроблений М.В. Салтєвським. Вченим були підготовлені лекції «Криминалистическая одорология. Работа с запахowymi следами» (Київ, 1976 рік); «Использование запаховых следов для раскрытия и расследования преступлений» (Київ, 1982 рік).

Помітною подією стала підготовка авторським колективом вітчизняних та іноземних учених навчального посібника з питань дослідження та використання запахових слідів («Использование консервированного запаха в раскрытии преступлений» (Москва, Берлин, 1983 рік)) (Кисин и др., 1983).

Наукові дослідження активізували навчально-методичні розробки з цих питань. Значна активність за цим напрямом розпочалася у 1980-х роках минулого сторіччя. Слід назвати напрацювання П.Д. Біленчука, Є.Д. Лук'яничкова, О.А. Кириченка, Н.С. Золотаря. У монографії В.Г. Гончаренка «Научно-технические средства в следственной практике» (Київ, 1984 рік) також порушуються питання роботи із запаховими слідами.

У подальшому, вже у незалежній Україні, у 1990-х роках розпочалася активізація досліджень у зазначеному напрямі. Так, дослідження стосувалися залучення службових собак до вирішення різних завдань правоохоронної діяльності, зокрема охорони державного кордону України (низка методичних рекомендацій, підготовлених В.В. Каплуновим).

Значна увага запаховим слідам була приділена у дослідженні О.А. Кириченка «Классификация микрообъектов и их значение для расследования преступлений против личности» (1992 рік), де вчений обґрунтував можливість використання результатів лабораторного одорологічного дослідження в доказуванні по кримінальних справах за умови дотримання низки гарантій їх достовірності (Кириченко, 1992: 74). Окреслена проблематика знайшла відображення у низці публікацій ученого.

Слід підкреслити внесок у дослідження цієї проблематики О.А. Кириченка. Саме за його наукового консультування В.Д. Басаям було захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (Басай, 2003). У зазначеній дисертації автор розкрив проблеми визначення предмета й місця одорології в системі криміналістики та інших наукових знань. Він зачепив питання визначення місця одорологічних об'єктів серед речових джерел, а також приділив увагу визначенню основ судово-odoroлогічної експертизи.

Наукові дослідження запахових слідів проводилися в іноземних державах, адже одорологічні лабораторії функціонують практично в усіх державах світу.

Таким чином, одорологія як наука виникла у 50-х роках ХХ століття в результаті розвитку природничих наук. Термін походить від латинського слова “odor” («запах, почувати запах») і грецького слова “logos” («навчання, наука»). Отже, у буквальному значенні під одорологією варто розуміти науку про запах, що вивчає закономірності утворення, виділення, поширення й сприйняття запаху.

Під запахом розуміють властивість речовини, яка випаровується у повітрі, викликати у живих організмів специфічні подразнення нервових закінчень органів нюху. Запах людини – генетично обумовлені за своїм складом і постійно вироблювані організмом леткі речовини, які виявляються в крові людини та потожирових виділеннях. Особливе криміналістичне значення слідів запаху людини пов'язане з тим, що кожна людина має тільки свій індивідуальний запах, який характеризується властивостями стійкості та незмінності. Завдяки цьому ідентифікаційна значущість слідів запаху подібна до інших слідів, наприклад рук. Проте сліди запаху мають суттєву перевагу: вони не сприймаються людиною і, відповідно, не контролюються. Злочинець не сприймає свій запах, не контролює його, відповідно, не намагається його знищити. Крім того, навіть якщо захоче, злочинець не зможе залишити сліди запаху на місці події, оскільки практично у всіх випадках злочинець контактує з предметами обстановки місця події. Запахові сліди утворюють особливу групу, споріднену слідам-речовинам у трасології, але водночас відрізняються від традиційних, адже вони невидимі, не мають усталеної зовнішньої форми, нестандартні за своїми властивостями, а прийоми й засоби їх виявлення специфічні. Властивість запаху як фізичного тіла варто відрізнити від властивостей запахових слідів у криміналістичному плані. До фізичних властивостей запаху належать летючість, розчинність, адсорбція, розведення, дифузія. На основі зазначених фізичних властивостей запаху визначені криміналістичні властивості запахових слідів. Отже, ними є безперервність механізму утворення, рухливість структури, розсіювання,

подільність запахових слідів, збереження слідів і зразків запаху людини в герметичній упаковці, індивідуальність слідів і зразків запаху людини, відносна стійкість слідів запаху, відносна незмінність зразків запаху людини (Пясковський та ін., 2015: 274–276).

Таким чином, можна зробити висновок, що одорологія – це досить молода галузь наукового знання, хоча її основи закладені у давнину. Сьогодні гострою є необхідність наукового розроблення цього напрямку задля надання практичним працівникам правоохоронних органів рекомендацій для виявлення, розкриття, розслідування, попередження кримінальних правопорушень. Слід сказати про нові наукові дослідження у цьому напрямі.

Так, це дисертаційне дослідження О.І. Онисько «Види слідів та використання їх при розслідуванні незаконного перетинання державного кордону (за матеріалами органів дізнання Прикордонних військ України)» (Онисько, 2003). Науковець доводить, що за слідами запаху можна знайти злочинця й вирішити цілу низку діагностичних завдань, зокрема з'ясувати використані предмети туалету, район проживання, характер захворювання. У роботі детально описано різновиди супутніх слідів, розглянуто сучасні методи їх виявлення, фіксації і дослідження.

Коллективами вчених і практиків підготовлено методичні рекомендації, які присвячені питанням поводження з одорологічними об'єктами. Наприклад, «Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження» (Перлін та ін., 2009), «Криміналістичні дослідження біологічних слідів людини» (А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, О.О. Давидова, Київ, 2010), «Застосування спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів під час проведення слідчого огляду» (Р.І. Благута, О.В. Захарова, М.Ю. Ковальська, Львів, 2019).

Окреслена проблематика є предметом обговорення на науково-практичних конференціях та інших науково-методичних заходах. Так, 29 жовтня 2020 року у м. Харків на базі Харківського національного університету внутрішніх справ відбувся науково-практичний семінар «Особливості організації кінологічної діяльності правоохоронних органів в Україні». Питання виявлення, фіксації, дослідження, використання запахових слідів під час кримінального провадження викликали дискусії під час роботи низки науково-практичних конференцій на базі Національної академії внутрішніх справ, таких як «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології» (Київ, 22 листопада 2018 року), «Участь спеціаліста у кримінальному провадженні» (Київ, 24 квітня 2019 року), «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (19 листопада 2020 року). Обговорюється проблематика на базі інших навчальних та науково-дослідних закладів нашої держави для вирішення спеціальних завдань правоохоронної діяльності (наприклад, «Процесуальні та криміналістичні аспекти протидії наркозлочинності» (Одеса, 13 квітня 2018 року)).

Заслужують на увагу публікації з актуальних проблем розвитку криміналістичної одорології сучасних дослідників, а саме В.О. Гусевої (Гусева, 2015) та О.І. Ізотова (Ізотов, 2018).

Однак, визнаючи вагомість напрацювань вчених і практиків, необхідним вважаємо комплексне дослідження використання запахової інформації під час кримінального провадження.

Висновки. Вивчення наукових джерел свідчить про те, що проблеми дослідження й використання запахових слідів у виявленні, розкритті, розслідуванні, запобіганні кримінальних правопорушень завжди перебували у центрі уваги вчених-практиків як України, так й інших держав світу. Однак нині відсутня цілісна концепція використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень. Вітчизняна наука й практика потребують розроблення зазначеної проблематики задля формування теоретичних засад дослідження й використання запахових слідів під час розслідування кримінальних правопорушень; розроблення стандартизованих правил виявлення, вилучення, дослідження та використання запахових слідів; формування методики судово-odoroлогічного дослідження у системі методик судово-експертних досліджень та використання висновку судово-odoroлогічної експертизи під час доказування у кримінальному провадженні; створення системи одорологічних лабораторій, які повинні відповідати міжнародним стандартам і використовуватися правоохоронними органами нашої держави задля виявлення, розкриття, розслідування, запобігання кримінальних правопорушень.

Зазначені аспекти будуть предметом дослідження у подальших наукових публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Басай В.Д. Основи криміналістичної одорології : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. Івано-Франківськ, 2003. 652 с.
2. Благута Р.І., Захарова О.В., Ковальська М.Ю. та ін. Застосування спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів під час проведення слідчого огляду : методичні рекомендації. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 104 с.
3. Безруков В.В., Винберг А.И., Майоров М.Г., Тодоров Р.М. Новое в криминалистике. *Социалистическая законность*. 1965. № 10. С. 74–75.
4. Гусева В.О. Використання результатів одорологічного дослідження як доказів у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 71–76.
5. Ізотов О.І. Проблеми достовірності результатів ольфакторних досліджень у криміналістичній одорології. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології* : матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 22 листопада 2018 року). Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2018. С. 154–157.
6. Катона Г., Кертес И. По следам преступлений. Очерки из истории криминалистики. Москва : Юридическая литература, 1982. 192 с.
7. Кириченко А.А. Классификация микрообъектов и их значение при расследовании преступлений против личности : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; КГУ. Киев, 1992. 335 с.

8. Кисин М.В., Петранек Г., Сулимов К.Т. и др. Использование консервированного запаха в раскрытии преступлений. Москва ; Берлин : ВНИИ МВД СССР, КИННП МВД ГДР, 1983. 120 с.
9. Онисько О.І. Види слідів та використання їх при розслідуванні незаконного перетинання державного кордону (за матеріалами органів дізнання Прикордонних військ України) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2003. 199 с.
10. Перлін С.І., Шевцов С.О., Косміна Н.М., Іонова В.В. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження : методичні рекомендації. Харків : ФОП Чальцев О.В., 2009. 100 с.
11. Пясковський В.В., Черноус Ю.М., Іщенко А.В., Алексєєв О.О. та ін. Криміналістика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
12. Салтевский М.В. Криминалистическая одорология : лекция. Киев : КВШ МВД СССР, 1976. 46 с.

References:

1. Basai V.D. (2003). *Osnovy kryminalistychnoi odorologii*: [Fundamentals of forensic odorology]. dys. ...dokt. yuryd. nauk: 12.00.09. Ivano-Frankivsk, 652 p. [in Ukrainian].
2. Blahuta R.I., Zakharova O.V., Kovalska M.Iu. ta in. *Zastosuvannya spetsialnykh znan i tekhniko-kryminalistychnykh zasobiv pid chas provedennia slidchoho ohliadu* [Application of special knowledge and forensic tools during the investigative examination]: metodychni rekomendatsii. Lviv: LvDUVS, 2019. 104 p. [in Ukrainian].
3. Bezrukov V.V., Vinberg A.I., Majorov M.G., Todorov R.M. (1965). *Novoe v kriminalistike. Socialisticheskaja zakonnost'*. [New in forensic science]. *Socialist legality*. Moskva, № 10. pp. 74–75. [in Russian].
4. Huseva V.O. (2015). *Vykorystannia rezultativ odorolohichnoho doslidzhennia yak dokaziv u kryminalnomu provadzhenni. Pravo i bezpeka*. [Using the results of odorological research as evidence in criminal proceedings]. *Law and security*. № 3 (58). pp. 71–76. [in Ukrainian].
5. Izotov O.I. (2018). *Problemy dostovirnosti rezultativ olfaktornykh doslidzhen u kryminalistychnii odorologii. Aktualni problemy kryminalistyky ta sudovoi ekspertologii* [Problems of reliability of results of olfactory researches in forensic odorology]. *Current problems of criminology and forensic expertise: materialy mizhvidom. nauk.-prakt. konf.* (Kyiv, 22 lystop. 2018 r.). Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 154–157. [in Ukrainian].
6. Katona G., Kertes I. (1982). *Po sledam prestuplenij. Ocherki iz istorii kriminalistiki*. [On the tracks of crimes. Essays on the history of criminalistics]. Moskva : Jurid. lit. 192 p. [in Russian].
7. Kirichenko A.A. (1992). *Klassifikacija mikroobektov i ih znachenie pri rassledovanii prestuplenij protiv lichnosti* [Classification of micro-objects and their significance in the investigation of crimes against the person] : Dis. ... kand. jurid. nauk. : 12.00.09. Kiev, KGU, 335 p. [in Russian].
8. Kisin M.V., Petranek G., Sulimov K.T. i dr. (1983). *Ispol'zovanie konservirovannogo zapaha v raskrytii prestuplenij* [Using canned odor in solving crimes]; pod obshh. red. M.V. Kisina. Moskva ; Berlin: VNII MVD SSSR, KINNP MVD GDR, 120 p. [in Russian].
9. Onysko O.I. (2003). *Vydy slidiv ta vykorystannia yikh pry rozsliduvanni nezakonnoho peretynnannia derzhavnoho kordonu (za materialamy orhaniv diznannia Prykordonnykh viisk Ukrainy)* [Types of traces and their use in the investigation of illegal crossing of the state border (according to the materials of the inquiry bodies of the Border Troops of Ukraine)]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kyiv, 199 p. [in Ukrainian].
10. Perlin S.I., Shevtsov S.O., Kosmina N.M., Ionova V.V. *Ohliad mistsia podii: vyjavlennia ta vyluchennia obektiv biolohichnoho pokhodzhennia* [Inspection of the story of the pod: the discovery and development of biological activities]: metodychni rekomendatsii. Kharkiv : FOP Chaltsev O. V., 2009. 100 p. [in Ukrainian].
11. Piaskovskiy V.V., Chornous Yu.M., Ishchenko A.V., Aleksieiev O.O. ta in. (2015) *Kryminalistyka* [Forensics] : pidruchnyk. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 544 p. [in Ukrainian].
12. Saltevsij M.V. (1976). *Kriminalisticheskaja odorologija* [Forensic odorology]: lekcija. Kiev: KVSh MVD SSSR. 46 p. [in Russian].